

Posudek školitele

Alena Charamzová, *Veřejný život na Královských Vinohradech (1880 – 1922)*. UK FF, Ústav hospodářských a sociálních dějin 2015, Diplomová práce (DP) 104 s. + obrazové přílohy a dvě tabulky /= Povolání členů Německého politického spolku na Vinohradech ve dvou částech/.

V diplomové práci navazuje autorka na svou bakalářskou práci *Místní elity a veřejný život na Královských Vinohradech 1880 – 1922*, kterou napsala v mém semináři, a potom úspěšně obhájila v červnu r. 2011. Její nový kvalifikační text je v porovnání s tím starším nejen delší, nýbrž prohlubuje takto pojatý výzkum v několika ohledech. Předně využívá komplexnější soubor historických pramenů, zejména pak s ohledem na archiválie. Dále je tu rozšířen rozsah sledované sekundární literatury. Navíc si klade i několik nových koncepčních otázek. Táže se totiž po tom, na jakých tématech lze historicky analyzovat utváření kolektivních identit vinohradského obyvatelstva, které se povětšinou statisticky hlásilo k české obcovací řeči, resp. národnosti. Podíl německé národnosti na místním obyvatelstvu zde klesal, avšak židovská identita vykazovala statistický vzestup.¹

Důležité přitom též bylo, že Královské Vinohrady se staly sídelním areálem vesměs dobře situovaných středních vrstev. Dělnické profese byly v tomto rostoucím městě zastoupeny vskutku jen velmi skromně, proto tu nevystupovala do popředí ani moderní sociální otázka jako závažný problém společenského soužití. V této souvislosti by stálo za zmínku to, že mezi místními rezidenty se v zásadě nevyskytovala šlechta, což nepochybně významně ovlivňovalo společenský, kulturní i národnostní charakter zdejších mezilidských vztahů. Město se navíc stavebně i architektonicky rozvíjelo takřikajíc americkým tempem. Proto bylo v době, kterou se autorka zabývá, označováno jako „české Chicago“ (s. 26). Bylo tomu tak nepochybně i z toho důvodu, že příslušníci české národnosti se hrávali ve vinohradském společenském životě řadu iniciativních rolí.

Pro koncepci DP kolegyně Charamzové jsou rozhodující konstrukce symboliky tohoto města, jež sice stavebně bezprostředně navazovalo na Nové Město pražské, avšak zároveň si prostřednictvím místních politických i kulturních elit vytvářelo promyšlené obrazy své specifčnosti, z nichž některé stále oslovují místní obyvatele. Docházelo k tomu na několika úrovních. Předně šlo o historický rozměr této identity v rámci konceptu dlouhodobě

¹ Počet příslušníků německé obcovací řeči, resp. národnosti, se zde pohyboval mezi léty 1880 – 1921 mezi 11, 27 – 6, 87 % a počet vyznavačů židovské víry, resp. národnosti se zvýšil z 3, 51% na 6, 87 %. Viz A. Charamzová, bakalářská práce, Přílohy, s. 2. Židovská populace byla z pražských předměstí na Královských Vinohradech nejpočetnější a její velikost se ve sledovaném období pohybovala mezi 3 000 až 4 000 příslušníků. Srv. Táž, DP, s. 79. Roku 1880 žilo na Vinohradech necelých 15 000 a r. 1921 již více než 83 000 obyvatel.

pamětihodného místa. V jejím dalším rozvíjení se setkáváme především s modernizačními koncepty velkoměsta, které je „zdravé“ a „české“ a zároveň se vyznačuje příkladným společenským a kulturním životem. Důraz byl přitom kladen na spolky, školství, zdravotní péči, městskou zeleň, centra společenského života, profesionální divadelnictví a dominanty městské architektury.

Autorka sleduje v první řadě české identitotvorné obrazy v textech, jež považuje za zvlášť reprezentativní (jde o: encyklopedie, statistické svody, aktuální historická zpracování, adresáře, turistické průvodce, vzpomínky ad.). Na rozdíl od své bakalářské práce též soustavněji ukazuje, že typově podobné, avšak obsahově rozdílné obrazy kolektivní identity se objevovaly i u vinohradských Němců a židů. Svoji roli tu sehrály intelektuální schopnosti konstruovat vlastní identitu podpořené intenzivním, nicméně však více či méně vzájemně „odděleným“ společenským životem. Tento fenomén byl nejvíce nápadný ve vztazích mezi Čechy a Němci. Setkáváme se s ním však i u té části židovského obyvatelstva, jež si přes veškeré české i německé asimilační tlaky udržovalo vlastní kulturní, resp. náboženskou identitu. Roku 1900 se 55% z vinohradských židů hlásilo k české obcovací řeči, 45% většinou zámožnějších příslušníků této komunity uvádělo německou obcovací řeči. Kolegyně Charamzová by snad mohla při této příležitosti více zdůrazňovat, že to však neznamenal, že by se takřkajíc „ve všem“ považovali za Čechy či Němce (s. 93).

Dobře vědoma si je též toho, že důležitými komponentami obrazů takto chápaných kolektivních identit byl rozsah a kompaktnost sídelních areálů jejich aktuálních či jen potenciálních klientů, tj. těch obyvatel Královských Vinohrad, kterým byly adresovány proto, aby se s nimi ztotožnili. Přitom je zřejmé, že právě tyto komponenty zvýhodňovaly příslušníky české národnosti. Patřičnou pozornost věnovala též českému antisemitismu, jenž byl podporován mladočeskými *Vinohradskými listy*, které od r. 1890 redigoval v tomto duchu J. M. Balák. Tento nacionalistický postoj se zvlášť nápadně projevil protiněmeckými a zejména pak protižidovskými výtržnostmi, které i na Vinohradech propukly po odvolání Badeniho jazykových nařízení 29. listopadu r. 1897 (s. 14 ann., 86 ann.). Na příkladu rodiny lékaře a českého spisovatele Františka Langera autorka ukazuje, že vztah mezi německo- či českožidovskou kulturní a sňatkovou asimilací a hledáním identity v židovské ortodoxii mohl být i v tak malém společenském celku vícevrstevnatý (s. 90 ann.).

Ve své DP též místy připomíná, že i na Královských Vinohradech existovaly sféry mezilidských vztahů, v nichž Češi, Němci a židé kooperovali, či museli vzájemně vyjednávat o míře kooperace nebo hledali takové formy každodennosti, které by jim umožňovaly žít takřkajíc „vedle sebe“, aniž by vstupovali do vzájemných konfliktů. Nicméně se však

domnívám, že pokud by chtěla ve svém výzkumu pokračovat, musela by problém reálné i symbolické moci, většin a menšin, zdrojů a projevů kulturních identit, kooperace, konfliktů a dialogu v takto vymezeném sídelním areálu modernizující společnosti důsledněji reflektovat. Královské Vinohrady se zdají být pro takto pojatý historický výzkum vskutku vhodnou laboratoří, a to zvláště v tom případě, pokud by byly komparovány např. se sociálně pestrým a kulturně nekonformním areálem nižších společenských vrstev na Žižkově nebo industrializací utvářeným Smíchovem.

Na závěr konstatuji, že Alena Charamzová napsala kvalitní diplomovou práci, kterou doporučuji klasifikovat jako *výbornou*.

Praha 20. ledna 2015

Prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc.